

Gerhart Hauptmann – *Hanneles Himmelfahrt* (*Haniččino nanebevzetí*; *Hanička*)

Sen v básni o dvou dílech

- společně s *Potopeným zvonem* Hauptmannovo pohádkové drama
- napsáno 1893
- 1896 hra oceněna cenou Franze Grillparzera
- rozděleno do dvou dílů – zásadní proměna mezi prvním a druhým dílem
- psáno prózou
- silný kontrast mezi první a druhou částí – realisticky naturalistická mluva osob obývajících útulek, realistické prostředí (1. díl) X nadpřirozené, mystické postavy, které se Haničce zjevují v jejím blouznění, poetičtější mluva (2. díl)
- v určitém kontrastu s Hauptmannovými naturalistickými dramaty – více symbolistní (láme se v polovině hry, kdy začíná Hanička blouznit – blízké k symbolistním dramatům v podobě snu)
- Do češtiny přeložil Bedřich Šaloun

Osoby

- hlavní hrdinka dítě – čtrnáctiletá Hanička
- učitel Gottwald
- Sestra Marta (diakonistka)
- obyvatelé útulku: žebračka Tulpová, Hedvika, Pleschke, Hanke
- lesák Seidel
- představený Berger
- úřední sluha Schmidt
- Dr. Wächler
- další postavy, které se Haničce zjeví v blouznění (zedník Mattern - její otec, Ženská postava - její zemřelá matka, Velký černý anděl, Tři svatí andělé, Čtyři bílé odění mladíci, Cizinec, Mnozí malí a velcí světlí andělé, Truchlící ženy,...)

Děj

Jedná se o tragický příběh dospívající dívky Haničky, která je týrána vlastním otcem zedníkem Matternem. Nutí ji žebrať peníze, aby měl na alkohol a jiné radovánky zatímco dívka strádá. Děj začíná rozpravou handrkujících se obyvatel útulku, do něž přichází mladý učitel Gottwald v náručí s prochladlou Haničkou. Postupně skrze dialog učitele s doktorem Wächlerem nebo Sestrou Martou, která o Haničku pečuje, je odhalována příčina jejího špatného stavu. Dívka se ze strachu z otce pokusila utopit v místním rybníce. Na konci prvního dílu přichází představený Berger s úředním sluhou Schmidtem, který se poté, co mu učitel sdělí, co se stalo, rozhodne okamžitě otce Haničky za jeho chování zatknout. Již v prvním díle upadá Hanička do blouznění. V momentě, kdy ji na chvíli ošetřující sestra opustí, ji přemůže strach a začne se jí zjevovat otec, který na ni křičí a vyhubuje jí. Haničce se mimo jiné zjevuje postava mrtvé matky a dává jí petrklíč, čímž předznamenává Haniččinu smrt povolává jí k sobě.

Druhý díl má podobu jakéhosi snu, ve kterém se objevuje mnoho nadpřirozených postav (tři svatí andělé, Čtyři bílé odění mladíci, Cizinec, Mnozí malí a velcí světlí andělé,...). Přichází k ní také postava Cizince, která se podobá milovanému učiteli a bere si ji za nevěstu. Nakonec se jí zjeví téměř němá postava Velkého černého anděla, který ji zasáhne mečem. Chudá dívka proměněná v princeznu je uložena do skleněné rakve, kolem níž se shromáždí obyvatelé útulku a vesnice. Děti, které si z ní v pozemském světě dělali legraci kvůli její chudobě ji nyní musí odprosit a uctívat. Na závěr se snová scéna opět překloupí do reálného prostředí útulku a dívka dojde smrti i v pozemském světě.

- velmi podstatné motivy odkazující na křesťanství (především Nový zákon)
 - Hauptmannova aluze na spasení a Krista
 - Postavy z všedního reálného života (učitel, sestra starající se o nemocné a potřebné) z prvního dílu jdou v druhém dílu překlopeny do snových iluzí, jejich charakter nalezne protějšek v mystickém světě Haniččina blouznění (z učitele se stane záhadný cizinec, který přichází jako Kristus, ze starostlivé sestry zase ženská postava, ve které Hanička vidí zemřelou milovanou matku)
 - Cizinec přichází k rakvi Haničky, aby si ji vzal k sobě a aby soudil jejího vraha (Haniččina otce)
 - Aluze na novozákonní tematiku jsou podpořeny i výběrem učitelova jména – učitel Gottwald – německé slovo Gott přeloženo do češtiny jako Bůh (Hanička je do něj v prvním díle zamilovaná, v druhém díle je nazvána nevěstou Krista a stává se vyvolenou)
 - Hanička do rakve obléká bílé svatební hedvábí

DIAKONISTKA:

Nyní skloň hlavu, nevěsto Kristova.¹

- Haničku si v druhém díle s sebou vezme postava Velkého černého anděla, která je téměř němá – neodpovídá na její otázky, ve kterých je demonstrován Haniččin strach ze smrti a obavy, že nebude přijata Bohem protože hřešila (pokusila si vzít život utopením)
 - Hanička je nakonec vzata na milost boží – z chudé dívky se promění v princeznu oblečenou v hedvábí a je uložena do skleněné rakve (zde zase vedle křesťanského motivu i lidový pohádkový motiv)
 - Nakonec je o ní mluveno jako o světici
- Mimo jasné tematické, ale i jazykové přeměny z realismu do symbolismu je tento stylový přechod naznačen i v samotných scénických poznámkách, které upozorňují na specifickou hru se světlem a zvukem
 - Může později sloužit inscenátorům (mimo jiné například právě Stanislavskému) pro zkoušku toho, co znamená vytváření atmosféry hry prostřednictvím vrstvení
 - např.:

¹ Hauptmann, G.: *Hanička*. Přeložil Bedřich Šaloun. Praha: Knapp, 1902, s. 53.

Nyní pojednou naplní jizbu zelenavě zlatý svit.²

- nebo

„Bílé neurčité světlo naplní prostoru.“³

- nebo

Šepot mezi truchlícími stává se prudčím, stále hněvivějším a častěji zazní

„Vrah!“ „Vrah!“⁴

Inscenování

- premiéra 14. 12. 1893 v Konzerthaus Berlin (režie Max Grube)
- pod titulem Hanička uvedeno v Čechách roku 1894 v Národním divadle v režii Josefa Šmahy
- 1894 inscenováno v Fifth Avenue Theatre v New Yorku
- 14. 4. 1896 premiéra Stanislavského inscenace
- 1898 hra také zařazena do repertoáru Moskevského uměleckého divadla (do role Anděla smrti obsazen Vsevolod Mejerchold) – nakonec ovšem zkoušení přerušeno kvůli protestům pravoslavné církve

Adaptace

- *Hanneles Himmelfahrt* (v češtině *Haniččina cesta do nebe*) - 1922 film dánského režiséra Urbana Gada
- *Hanneles Himmelfahrt* – 1934 film německé režisérky They von Harbou
- *Hanneles Himmelfahrt* – 1927 opera Paula Graenera a George Graenera
- *Hannele* – 1971 opera od Antonia Guarnieri

² Hauptmann, G.: *Hanička*. Přeložil Bedřich Šaloun. Praha: Knapp, 1902, s. 45.

³ Hauptmann, G.: *Hanička*. Přeložil Bedřich Šaloun. Praha: Knapp, 1902, s. 49.

⁴ Hauptmann, G.: *Hanička*. Přeložil Bedřich Šaloun. Praha: Knapp, 1902, s. 66.